

Başkan Murat Uysal'ın “Sürdürülebilir Kalkınma ve Katılım Finansın Rolü” Konulu Konuşması

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

---

14 Haziran 2020

Değerli katılımcılar,

Koronavirüs salgını sürecinde tüm dünyada iktisadi ve finansal sorunların yapısal unsurlarıyla birlikte derinlemesine ele alındığı bir ortamda düzenlenen bu konferansın tüm paydaşlar ve ülkemiz için hayırlı ve verimli olmasını diliyorum.

Konuşmama başlamadan önce yakın zamanda aramızdan ayrılmış olan ve Bankamızda Banka Meclisi Üyesi olduğu süre zarfında beraber çalışma ve tecrübelerinden istifade etme şansına nail olduğum Prof. Dr. Sabri Orman hocamızı sizlerin huzurunda anmak istiyorum. Merhuma Allah'tan rahmet, yakınlarına ise başsağlığı diliyorum. Sayın Orman'ın da değindiği gibi *“İslami iktisat çalışmaları bir İslami ilimler ve İktisat donanımı gerektirir.”* Bugün içinde bulunduğumuz bu programın da bu ruhla hazırlanmış olduğunu memnuniyetle görüyor, konferansın organizasyonunda emeği geçenlere böyle seçkin bir katılımcı profilini, sektör için önemli gündem maddelerini içeren bir program dâhilinde bir araya getirdikleri için teşekkür ediyorum.

Konuşmamda öncelikle İslami finansın küresel finansal sistemindeki rolünden kısaca bahsedeceğim. Ardından, Ülkemizde katılım finans sisteminin gelişimini özetledikten sonra konuyla ilgili Bankamızca yapılmış olan çalışmalara değinerek sürdürülebilir kalkınma bağlamında İslami finansın önemi ve yapılabilecek bazı çalışmalar hakkında kısa bir değerlendirmede bulunacağım. Konuşmamın son kısmında ise koronavirüs salgınının Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerini azaltmak amacıyla aldığımız parasal tedbirlere ilişkin değerlendirme yapacağım.

Değerli katılımcılar,

Küresel Finansal Kriz sonrasında gelişmekte olan ülkelere önemli miktarda sermaye girişi gerçekleşse de, bu ülkeler için halen sürdürülebilir büyüme ve kalkınmaya ulaşmada finansman kaynaklı zorluklar vardır. Bu durum, borçlanmaya ve kaldırıca dayalı finansal sisteme alternatif olabilecek, sürdürülebilir ve uzun vadeli finansman modeli arayışlarının hızlanmasına yol açmıştır. İdeal olan, finansman kaynaklarının hem altyapı hem de özel yatırımları finanse ederek üretim ile istihdamı artırması ve kamu finansmanına yeni kaynakları teşvik etmesi, böylece sosyal politikalara da katkı sağlamasıdır. İslami finans, varlığa dayalı finansman yapısıyla risk paylaşımını esas almaktadır. Buna ek olarak sağlam bir finansal altyapı, gelir eşitsizliğinin azaltılması ve çevresel sorunlara duyarlı finansman konularına katkısı, İslami finansı ön plana çıkarmaktadır. İslami bankacılık, sermaye piyasaları, tekafül ve fon yönetimi piyasalarından oluşan küresel İslami finans sektörü son on yılda kayda değeri bir büyüme göstererek

2019 yılı itibarıyla 2,44 trilyon ABD doları aktif büyüklüğüne ulaşmıştır. Buna karşın, küresel finansal sektör içindeki payının sadece yüzde 1 civarında olduğu düşünüldüğünde, sektörün halen önemli bir büyüme potansiyeli taşıdığı görülmektedir. Diğer taraftan, İslami finans sektörü büyük ölçüde bankacılığa dayalı olup, sermaye piyasalarının payı yüzde 30'un altında, tekafülün payı ise sadece yüzde 1 mertebesindedir. Ayrıca, coğrafi dağılım olarak büyük ölçüde Körfez İşbirliği Teşkilatı (GCC) ülkeleri ve Malezya gibi belirli bölgelerle sınırlı kalmıştır. Bu durum, İslami finans sektöründe kapsayıcılığın ve ürün çeşitliliğinin artırılması ihtiyacına işaret etmektedir.

Değerli Konuklar,

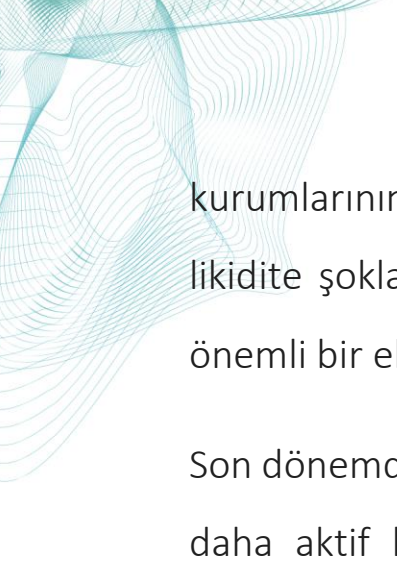
Ülkemizde ise, başta katılım finans kurumları olmak üzere İslami finans sektörünün geliştirilmesi için önemli çalışmalar yürütüldüğünü gözlemliyoruz.

Kuruluşu 30 yıl öncesine dayanan katılım finans sektörü 2005 yılı öncesinde, ekonomik krizlerin etkileri ve mevzuat eksiklikleri nedeniyle aktif büyüklüğü ve ürün çeşitliliği açısından ilerleme sağlayamamıştır. 2005 yılında ise o zamanki adıyla Özel Finans Kuruluşları gerekli mevzuat düzenlemeleri ile gelişim göstermeye başlamıştır. 2013 yılında, Bankamız ile ülkemiz düzenleyici ve denetleyici kuruluşları başta olmak üzere sektörün tüm paydaşlarının katkı sağladığı, Faizsiz Finans ve Katılım Finans Sistemi Çalıştayına ilişkin yayımlanan rapor ile strateji ve eylem planlarına katkı sağlayacak öneriler ortaya konulmuştur. Aralık 2014'te yayımlanan

Onuncu Kalkınma Planı kapsamında da İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Programı Eylem Planında katılım finans sisteminin geliştirilmesi 7. bileşen olarak yer almış ve faizsiz finans ürün ve hizmet çeşitliliğinin artırılması devlet politikası olarak belirlenmiştir. 2020 yılına gelindiğinde Ülkemizdeki katılım finans kurumları sayısı, kamu katılım finans kurumlarının da sektöre girmesiyle 6'ya ulaşmıştır.

Katılım finans kurumlarının 2005-2019 yılları arasında bankacılık sektör ortalamasının üzerinde bir büyüme sağlayarak ağırlığını artırdığı görülmektedir. 2005 yılında yüzde 2'ler civarında seyreden aktif payının, kamu katılım finans kurumlarının kurulmasıyla son iki yılda yüzde 20'nin üzerinde artarak 2020 yılı Mart ayı itibarıyla yüzde 6,5'e ulaştığı görülmektedir.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası da Kanunla kendisine verilen görevler çerçevesinde faizsiz finansın artan önemine paralel olarak katılım finans sektörünün gelişimine katkı sağlamaktadır. Merkez Bankası, 2009 yılından beri katılım finans sektörüne yönelik olarak likidite yönetimi, mevduat, zorunlu karşılıklar ve reeskont gibi çeşitli alanlarda paydaşların taleplerini de dikkate alarak düzenlemeler yapmaktadır. 2010 yılında yayımlanan kira sertifikaları tebliğinden sonra Merkez Bankası 2013 yılında açık piyasa işlemleri yoluyla katılım finans kurumlarına likidite sağlamaya başlamıştır. Sonrasında yapılan çalışmalarla, katılım finans kurumlarının Merkez Bankası likidite imkânlarına pürüzsüz ve sektörün çalışma ilkeleri ile uyumlu bir şekilde erişimi sağlanmıştır. Bu şekilde katılım finans

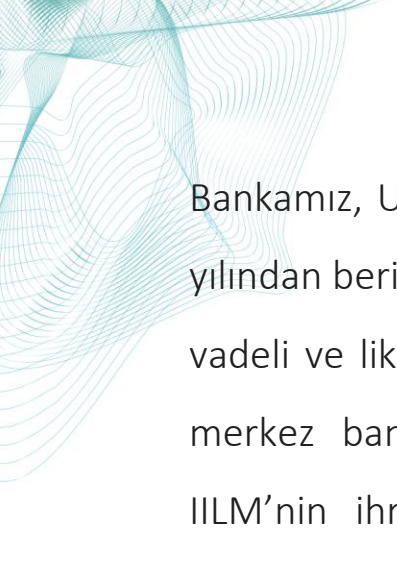
kurumlarının likidite riskini yönetmeleri kolaylaşmış, böylece, sistem olası likidite şoklarına karşı güçlendirilmiş ve katılım finans sistemi açısından önemli bir eksiklik giderilmiştir.

Son dönemde Merkez Bankası bünyesindeki döviz ve efektif piyasalarında daha aktif bir rol almaya başlayan katılım finans kurumları, özellikle Bankamız ile gerçekleştirdikleri swap işlemlerini artırmaya başlamıştır. Bu kapsamda; katılım finans kurumlarının döviz ve Türk lirası karşılığı altın swap piyasasındaki işlem limitleri yükseltilmiştir. Söz konusu kurumlar ayrıca döviz karşılığı altın alım-satımı ve swap imkânlarını da yoğun bir şekilde kullanmaktadır.

2019 yılı Aralık ayında ihracat ve döviz kazandırıcı hizmetler reeskont kredisi işlemlerine katılım finans kurumlarının da aracılık edebilmesini teminen bu kurumlara yönelik ayrı bir uygulama talimatı yürürlüğe konmuştur.

2020 yılı Şubat ayında gerekli tebliğ değişikliği yapılarak katılım finans kurumlarının mevduat kabulünde İslami finans sisteminin temel esaslarına uyum sağlaması amaçlanmıştır.

Bunların yanı sıra, Merkez Bankası sektörün gelişimine destek olmak amacıyla İslami finans alanında çalışan uluslararası kuruluşlara üye olarak küresel ölçekteki çalışmaları yakından takip etmekte ve bu çalışmalara katkı sağlamaktadır.

Bankamız, Uluslararası İslami Likidite Yönetimi Kuruluşunun (IILM) 2010 yılından beri kurucu ortaklarından biridir. IILM, yüksek kaliteye sahip, kısa vadeli ve likit varlık olarak kabul edilen sukuk ihraç etmek üzere dokuz merkez bankası ve bir uluslararası kuruluş tarafından kurulmuştur. IILM'nin ihraç ettiği sukuklar, bankalararası borçlanma işlemlerinde teminat olarak kullanılmakta, ikincil piyasada işlem görmekte ve açık piyasa işlemleri kapsamında kısa vadeli finansmanda teminat olarak kabul edilmektedir. IILM'in kurulmasının birçok ülkede faizsiz finans için likidite yönetimine yönelik düzenlemeler yapılmasına ivme kazandırdığı görülmektedir.

Uluslararası düzenlemeler alanında aktif şekilde faaliyet gösteren Merkez Bankası, katılım finans kurumlarını da kapsayan ve İslami finans alanında standart belirleyici bir kuruluş olan İslami Finansal Hizmetler Kuruluna (IFSB) 2009 yılından beri üyedir.

Değerli katılımcılar,

Katılım finans sistemi, ortaklık sözleşmelerini ve risk paylaşımını öne çıkartarak katılımcı ve kapsayıcı büyümeyi desteklemektedir. Öte yandan bu sistemin, reel ekonomik faaliyetleri finanse etmeye öncelik vererek aşırı spekülasyon finansal işlemleri sınırlaması ve yüksek kaldıraçlı işlemlere izin vermemesi; daha sürdürülebilir bir finansman modeli sunması ve finansal istikrar açısından oldukça önem arz etmektedir.

Bu kapsamda, sistemin bilinirliğinin artırılması ve potansiyelinden daha iyi yararlanılabilmesi için çeşitli çalışmalar yapılmasında fayda görülmektedir.

Öncelikle, katılım finans kurumlarının finans sistemindeki yeri, işleyişi ve ayırt edici özellikleri konusunda farkındalığın artırılması amacıyla eğitim ve bilgilendirme faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ve teşvik edilmesi sektörün daha iyi tanıtılmasına katkı sağlayacaktır. Katılım finans alanında finansal okuryazarlığın artması ile daha fazla yatırım ve tasarruf finansal sisteme kazandırılacaktır, finansal piyasalar daha da derinleşebilecektir. Bu doğrultuda, katılım finans alanında farkındalığın artırılması ve sektöre yönelik güvenin sağlanabilmesi için hazırlanacak kapsamlı bir iletişim stratejisinin zamanlıca uygulanmasının, sektörün kazandığı ivmeyi daha da artırabileceğini ifade etmek isterim.

Ortaklığa dayalı finansmanın tüm yönleriyle düşünülerek, bankacılık mevzuatının gereksinimleri ile katılım finans sisteminin esası olan ortaklığa dayalı ürünlerin gerektirdiği altyapının birlikte çalışılması,

gerekirse ortaklığa dayalı finansmanın ayrı ve bütüncül olarak ele alınması fark yaratabilecek, sistemin aksayan ya da eleştirilen yönlerini en aza indirebilecektir. Bu doğrultuda katılım finans mevzuatının ilgili tüm düzenleyici kuruluşlar ve paydaşlarla bütüncül bir şekilde ele alınmasında fayda görülmektedir.

Finansal sektörün gelişimi için ihtiyaç duyulan çalışmaların akademisyenler tarafından da yapılmasını, akademisyenler, sektör temsilcileri ve düzenleyici kuruluşlar arasında diyalog ve işbirliğini önemseyeceğimizi belirtmek isterim. İslami finansa yönelik akademisyenlerin ilgisinin artması da sektörün gelişimine önemli katkı sağlayacaktır. Bu konferans, bu açıdan güzel bir örnek oluşturuyor.

Katılım finans alanında gelişim kaydetmenin ve bu alanda önde gelen merkezler arasına girebilmenin önemli şartlarından biri de kurumsal kapasite ve insan kaynakları altyapısının geliştirilmesidir. Bu çerçevede, kamu kurumlarının kurumsal yapılanmalarında gerekli aksiyonları zamanlıca almaları, sektörün büyümesine katkı sunabilecek insan kaynağı kapasitesinin artırılmasını sağlayacaktır. Bankacılık, sermaye piyasaları ve sigortacılık alanlarında katılım finans konusunda çalışma yapacak uzman ve araştırmacıların yetiştirilmesi sektörün uzun vadeli büyümesini destekleyecektir.

Değerli konuklar,

Konuşmamın bu bölümünde, içinden geçtiğimiz olağan dışı döneme ve bu dönemde aldığımız parasal tedbirlere ilişkin kısa bir değerlendirme yapmak istiyorum.

Salgın hastalığın dünya genelinde hızla yayılması, küresel ticaret ve iktisadi faaliyette belirgin bir yavaşlamaya neden oldu. Salgının ekonomik etkilerine ve normalleşme sürecine ilişkin yüksek belirsizlik ortamı küresel büyüme görünümünü önemli ölçüde zayıflattı. Bu süreçte tüm dünyada merkez bankaları faiz indirimleri, varlık alımları, likidite adımları ve kredi destek programları gibi olağanüstü genişleyici politika tedbirleri aldı.

İçinden geçtiğimiz normalleşme döneminde tüm dünyada hızlı bir toparlanma sağlanabilmesi ve salgından en fazla etkilenen hanehalkı ve firmaların desteklenerek farklı kesimler üzerindeki maliyetlerin en aza indirilmesi önem taşıyor. Salgın hastalığın ekonomileri birçok farklı kanaldan etkilemesi, makro ölçekteki para ve maliye politikalarının yanı sıra ihtiyaç sahibi iktisadi birimleri doğrudan hedefleyen ve sektörel etkileşimleri dikkate alan çok yönlü, mikro politika uygulamalarının da kritik önemine işaret ediyor.

Önümüzdeki dönemde ekonomilerde oluşacak hasarın tespiti ve normalleşme hızına bağlı olarak destekleyici politikaların süresi ve boyutuna ilişkin ciddi belirsizlikler bulunuyor. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha önce eşine rastlanmamış büyüklükte tedbir paketleri

açıklanması, salgın sonrası dönemde bütçe açıklarının genişleyeceği, kamu ve özel sektör borçluluğunun artacağı, küresel faiz oranlarının ise uzun bir süre düşük seyredeceği bir görünüme işaret ediyor. Bu süreçte politika adımlarının etkin kaynak yönetimi anlayışıyla hedefe yönelik, ve geçici nitelikte olması, salgının olumsuz etkilerinin sınırlanması ve genişletici politikaların olası yan etkilerinin önüne geçilebilmesi açısından büyük önem taşıyor.

Merkez Bankası olarak bu dönemde uyguladığımız politikaları da bu çerçevede değerlendirmek gerekiyor. Son dönemde aldığımız parasal tedbirler ekonomide üretim ve finansal istikrarı destekleyerek bu dönemin en az hasarla atlatılmasını amaçlıyor. Koronavirüse bağlı gelişmelerin olumsuz etkilerini sınırlandırmak için finansal piyasaların, kredi kanalının ve firmaların nakit akışının kesintisiz ve sağlıklı bir şekilde işlemeye devam etmesi önem arz ediyor.

Bu amaçlar doğrultusunda bu süreci ve etkilerini yakından izleyerek sistemin artan likidite ihtiyacını karşılamaya ve reel sektöre kredi akışının kesintisiz devamını sağlamaya yönelik zamanlı, hedefe odaklı ve öngörülebilir adımlar attık.

17 Mart 2020 tarihinde Para Politikası Kurulu toplantısında aldığımız faiz indirimi kararıyla birlikte salgının ekonomik etkilerini sınırlandırmaya yönelik uygulamaya koyduğumuz ilk tedbir paketini kamuoyu ile paylaştık. Bunu, 31 Mart ve 17 Nisan 2020 tarihlerinde duyurduğumuz ilave tedbirler ile Nisan ve Mayıs aylarındaki politika faiz indirimleri izledi.

Bu dönemde Türk lirası ve yabancı para likidite yönetiminde esneklik sağlamak amacıyla finansal kurumlara gün içi ve gecelik vadedeki hazır imkânlar çerçevesinde ihtiyaç duydukları tüm likiditeyi sağlamayı taahhüt ettik. Reel sektöre kredi akışının kesintisiz devamını teminen finansal kurumlara hedefli ilave likidite imkânları tanıdık.

Ayrıca bu süreçte belirlediğimiz limitler dâhilinde DİBS piyasasındaki likiditeyi desteklemek amacıyla adımlar attık. Bunun yanı sıra Varlığa Dayalı Menkul Kıymet ve İpotek Teminatlı Menkul Kıymetleri teminat havuzuna dâhil ederek sermaye piyasalarının derinleşmesini ve finansal kurumların kaliteli teminat getirerek kullanabileceği likidite imkânlarının çeşitlenmesini hedefledik.

İhracatçı firmaları desteklemek için sağladığımız reeskont kredilerini de belli limitler dahilinde ve teminat karşılığında kullanıma sunduk. Geçen dönemde, işletme sermayesine yönelik kredi ihtiyacının bankacılık sistemince etkin bir şekilde karşılandığını gördük. Bu nedenle, Türk lirası cinsi reeskont kredileri için tahsis edilen imkânın 20 milyar Türk lirasının, Bankamız mevzuatı çerçevesinde, Ülkemiz açısından kritik önemde olan selektif sektörlerdeki yatırımların desteklenmesi amacıyla, daha verimli bir şekilde yatırım taahhütlü avans kredisi olarak kullandıracağımızı yakın bir zamanda kamuoyuna duyurduk. Bu adımla verimliliği yüksek, ithalatı azaltan ve ihracatı destekleyen yatırımların teşvik edilmesini, dışa bağımlılığın ve cari açık sorununun azaltılmasını ve sürdürülebilir büyümenin desteklenmesini amaçladık.

Özetle, finansal sisteme ve reel sektöre ihtiyaç duydukları likiditeyi uygun koşullarla sağlayarak, finansal istikrara ve salgın sonrası toparlanma sürecine destek olmayı hedefledik. Böylece geçici salgın ortamından doğan etkilerin uzun vadede üretim ve istihdama verebileceği zararları en aza indirmeyi amaçladık. Nitekim, ekonomide üretim ve finansal istikrarı destekleyerek bu dönemin en az hasarla atlatılmasını amaçlayan tedbirlerin finansal sektörün likiditesini ve kredi koşullarını desteklediğini, parasal aktarım mekanizmasının etkinliğini koruduğunu gözlemliyoruz.

Saygıdeğer misafirler,

Önümüzdeki süreçte ülkemizin ve ekonomimizin ihtiyaç duyacağı kararları hızlı bir şekilde almaya ve alınan kararları etkili bir biçimde uygulamaya devam edeceğiz. Salgın hastalığın olumsuz etkilerini en aza indirmek için Merkez Bankası olarak, elimizde geniş ve güçlü bir araç seti bulunuyor.

Bu dönemde de parasal duruşumuzu enflasyondaki düşüşün sürekliliğini sağlayacak şekilde belirlemeye ve elimizdeki bütün araçları veri odaklı bir yaklaşımla fiyat istikrarı ve finansal istikrar amaçları doğrultusunda kullanmaya devam edeceğiz.

Sürekli vurguladığımız gibi fiyat istikrarı ekonomideki belirsizlikleri azaltarak ekonominin büyüme potansiyelini destekleyerek sürdürülebilir büyümeye katkı sağlamakta, sağlıklı ve kapsayıcı büyüme ise fiyat istikrarının sürdürülebilirliğini güçlendirmektedir.

Konuşmamı burada sonlandırırken, tüm katılımcılara ve başta Sabahattin Zaim niversitesi olmak üzere etkinliği düzenlemede emeği geçenlere teşekkürlerimi sunuyor, bu toplantının katılım finans sistemi konusundaki tartışma ve çalışmalara fayda sağlamasını temenni ediyorum.